

Nefndasvið Alþingis
Austurstræti 8-10
150 Reykjavík

Reykjavík, 24. janúar 2005.

Umsögn laganefndar LMFÍ um frumvarp til laga um fullnustu refsinga, 131. löggjafarþing 2004-2005, þskj. 379 – 336. mál.

Laganefnd LMFÍ hefur haft ofangreint frumvarp til athugunar. Frumvarp til laga um fullnustu refsinga var lagt fram á 130. löggjafarþingi (þskj. nr. 673 – 465. mál). Laganefndin gaf ásamt öðrum umsögn um efni frumvarpsins, sbr. umsögn nefndarinnar frá 23. febrúar 2004. Dóms- og kirkjumálaráðherra ákvað að afturkalla frumvarpið til frekari skoðunar eftir að það kom til meðferðar allsherjarnefndar Alþingis. Frumvarpið er nú lagt fram að nýju með nokkrum breytingum. Það er mat laganefndar LMFÍ að þær breytingar, sem gerðar hafa verið á frumvarpinu á milli þinga, séu mjög til bóta.

Laganefnd LMFÍ áréttar þau sjónarmið sín, sem lýst var í áður nefndri umsögn nefndarinnar, að hugleiða beri hvort ekki sé rétt að taka upp ákvæði í lög um fullnustu refsinga, sem mæli fyrir um opinbera réttaraðstoð fanga. Ákærðir menn og þeir sem krafist er að sæti gæsluvarðhaldi njóta almennt þess réttar að geta óskað aðstoðar skipaðs verjanda, sbr. 1. mgr. 34. gr. laga nr. 19/1991 um meðferð opinberra mála. Kostnaður af skipuninni telst til sakarkostnaðar, sbr. a-lið 1. mgr. 164. gr. sömu laga. Þessi réttur ákærðra manna er jafnframt varinn af c-lið 3. mgr. 6. gr. Mannréttindasáttmála Evrópu, sbr. lög nr. 62/1994, en hafi ákærður maður ekki nóg fé til að greiða lögfræðiaðstoð skal hann fá hana ókeypis ef það er nauðsynlegt vegna réttvísinnar.

Aðstaða dæmdra manna er allt önnur en aðstaða ákærðra manna að þessu leyti. Dæmdir menn eiga í dag ekki rétt til lögfræðilegrar aðstoðar með sama hætti og ákærðir menn og á lögmönnum hvílir engin skylda til að taka að sér hagsmunagæslu fyrir fanga eftir að dómur fellur, sbr. hins vegar 1. mgr. 20. gr. laga nr. 77/1998 um lögmenn varðandi skyldu lögmanna til að taka við skipun sem verjandi eða réttargæslumaður. Það er því undir hverjum og einum lögmanni komið hvort hann aðstoðar fanga sem leitar eftir þjónustu hans.

Reynslan hefur leitt í ljós að þörfin fyrir lögfræðiaðstoð er oft á tíðum jafnrík eftir að dómur er fallinn í máli og afplánun hafin og fyrir það tímamark, enda er víða minnst á lögmenn fanga í ákvæðum frumvarpsins. Hafa ber í huga að afplánunarfangar hafa verið sviptir frelsi sínu gegn eigin vilja og réttindi þeirra og lífsgæði eru á margan hátt takmörkuð á meðan á afplánun þeirra stendur. Við þessar aðstæður er ekki aðeins brýnt að réttindi og skyldur allra séu skýrt afmarkaðar, heldur ekki síður hitt að föngum séu tryggð nauðsynleg úrræði til málskots og réttaraðstoð til að fylgja málum sínum eftir, ef þeir telja að réttur hafi verið á þeim brotinn.

Laganefnd LMFÍ gerir að öðru leyti eftirgreindar athugasemdir við einstakar greinar frumvarpsins:

3. gr. Laganefnd LMFÍ gerir athugasemd við það, að heimilað er að vista gæsluvarðhaldsfanga meðal afplánunarfanga, ef einangrun telst ekki nauðsynleg, sbr. 2. mgr. 3. gr. frumvarpsins. Að mati laganefndarinnar er grundvallarmunur á réttarstöðu þeirra sem sæta gæsluvarðhaldi annars vegar og afplánunarfanga hins vegar. Samkvæmt 2. mgr. 70. gr. stjórnarskrárinnar og 2. mgr. 6. gr. Mannréttindasáttmála Evrópu, sbr. lög nr. 62/1994, skal hver sá sem borinn er sökum um refsiverða háttsemi talinn saklaus uns sekt hans hefur verið sönnuð. Sekt manna telst ekki sönnuð fyrr en að gengnum endanlegum áfellingisdómi, eftir atvikum fyrir Hæstarétti Íslands. Samkvæmt þessu ber að líta svo á við vörslu gæsluvarðhaldsfanga, að þeir séu saklausir af þeim sökum sem á þá hafa verið bornar, ólíkt því sem gildir um afplánunarfanga sem hlotið hafa refsídóma fyrir afbrot sín.

Það er álit laganefndar LMFÍ, með hliðsjón af framangreindu, að vistun gæsluvarðhaldsfanga meðal afplánunarfanga samrýmist vart ákvæðum 1. mgr. 68. gr. stjórnarskrárinnar og 3. gr. Mannréttindasáttmála Evrópu, sbr. lög nr. 62/1994, en í ákvæðum þessum er lagt bann við því að beita pyndingum eða annarri ómannúðlegri eða vanvirðandi meðferð eða refsingu.

6. gr. Ákvæði 3. mgr. um bótarétt fangavarda er ónákvæmt. Þannig er t.a.m. ekki vikið að því hver eigi að greiða bæturnar, á hvaða grunni þær skuli byggðar, afmörkun bótaskyldunnar er óljós, sbr. orðalagið "...vegna starfs síns" o.s.frv.

29. gr. Laganefndin telur það vera álítaefni, hvort ekki sé rétt að láta dómstólum eftir ákvörðunarvald um það, hverjir fái tækifæri til þess að afplána refsingu sína í formi samfélagsþjónustu, fremur en fangelsismálayfirvöldum.

36. gr. Ákvæði 3. mgr. um að hægt sé að setja það skilyrði að símtal skuli fara fram á tungumáli sem fangavörður skilur takmarkar um of rétt þeirra fanga sem hafa annað móðurmál en íslensku. Nægjanlegt er að fangavörðum verði í þessu tilviki heimilað að kalla til túlk sem gæti hlýtt á símtal og þýtt fyrir fangavörð, sbr. niðurlag þessarar greinar. Þá er óljóst samkvæmt 3. mgr. hvort tilkynna á fanga um hlustun áður en símtal hefst eða eftir að því er lokið.

37. gr. Heimild 1. mgr. til að setja það sem skilyrði að bréfaskipti fari fram á tungumáli sem fangavörður skilur takmarkar um of rétt þeirra fanga sem hafa annað móðurmál en íslensku. Nægjanlegt er að fangavörðum verði í þessu tilviki heimilað að kalla til skjalaþýðanda sem gæti þýtt fyrir fangavörð, sbr. niðurlag 1. mgr.

40. gr. Laganefndin telur eðlilegt að mælt sé fyrir um það í lögum að erlendur fangi eigi skilyrðislausan rétt á túlki við tilteknar aðstæður, t.a.m. er honum er gerð grein fyrir réttindum sínum og skyldum, svo og ef hann vill ræða við lögmann sinn eða láta reyna á rétt sinn til kæru eða kvörtunar, sbr. t.d. 2. mgr. 37. gr. frumvarpsins.

52. gr. Rétt þykir að gera þá kröfu í niðurlagi 1. mgr. að rökstudd ástæða skuli liggja fyrir um það að fangi muni misfara með leyfið.

53. gr. Eðlilegt er að fulltrúi fanga, t.a.m. trúnaðarmaður fanga, sé viðstaddur leit í fangaklefa.

54. gr. Rétt þykir að ákvörðun um líkamsleit verði tekin með rökstuddri bókun á sama hátt og ákvörðun um leit í klefa eða ákvörðun um líkamsrannsókn. Þá er rökrétt að leit

innanklæða sé framkvæmd af fangaverði af sama kyni, en ekki aðeins af fangelsisstarfsmanni af sama kyni.

59. gr. Að mati laganefndarinnar samrýmist notkun öryggisklefa og sumra þeirra tækja, sem nefnd eru í 2. mgr., vart nútímaviðhorfum um fullnustu refsinga, sbr. 68. gr. stjórnarskrárinnar og 3. gr. Mannréttindasáttmála Evrópu, sbr. lög nr. 62/1994. Þá verður ekki séð að notkun þess háttar búnaðar sé nauðsynleg í nútímanum. Laganefndin telur einnig nauðsynlegt í þessu tilviki, að kallaður verði til utanaðkomandi aðili, svo sem lögmaður, sem gæti hagsmuna viðkomandi fanga.

62. gr. Ekki verður séð að rök séu til þess að stytta frest dómsmálaráðuneytisins til að taka afstöðu til kæru varðandi agaviðurlög frá því sem nú er, sbr. 5. mgr. 31. gr. laga nr. 48/1988 um fangelsi og fangavist.

63. gr. Rétt þykir að heimild samkvæmt þessari grein sé takmörkuð við sérstakar aðstæður.

Virðingarfyllt,

f.h. laganefndar Lögmannafélags Íslands

Jóhannes Rúnar Jóhannsson, hrl., formaður